

ЗМІНА В ОРГАНІЗАЦІЇ МАТЕРІАЛЬНО-ТЕХНІЧНОГО ПОСТАЧАННЯ В БУДІВНИЦТВІ ПРИ ПЕРЕХОДІ ДО РИНКОВОЇ ЕКОНОМІКИ

Проаналізоване матеріально – технічне постачання в соціалістичній та ринковій економіці. Відображені основні зміни системи матеріально-технічного постачання при переході до ринкової економіки.

The supplies of materials and machinery in the conditions of socialist and market economy have been analyzed. The main changes of the supplies of materials and machinery system while transition to market economy have been represented.

Ключові слова: матеріальне технічне постачання, матеріальні ресурси, будівельне підприємство, логістика.

Вступ. Для більш ефективного розвитку будівельного підприємства потрібна чітка організація руху матеріальних ресурсів. Будівництво, як система, сприймається в першу чергу через матеріально-технічне постачання будівництва. Для того щоб побудувати будь-які будівлі та спорудження, необхідні в потрібній кількості будівельні матеріали, конструкції й вироби, сировина та технологічне обладнання, які передбачені проектом на будівельно-монтажні роботи. Процес організації будівельного виробництва передбачає чітку поставку цих ресурсів у заданому обсязі, зазначені строки та відповідної якості. Досвід роботи різних підприємств показує, що для рішення подібних завдань застосовується логістика.

Основний розділ. В радянські часи панівною була точка зору, що такі методи, як логістика є виключно засобами наживи капіталістичних підприємств і тому не потрібні для соціалізму, оскільки народногосподарські інтереси стоять вище від інтересів окремих підприємств [1].

На всіх етапах соціалістичного будівництва матеріально-технічне постачання займало важливе місце в розширеному соціалістичному відтворенні.

У складі Вищої ради народного господарства (ВРНГ) були утворені спеціальні підрозділи по постачанню та збуту продукції, які з розвитком соціалістичної економіки й стосовно до конкретних господарських завдань удосконалювалися й видозмінювалися.

В 1920 у складі ВРНГ була створена Рада постачання та розподілу, яка в 1921 році була перетворена у Центральне управління постачання - Центропостач.

Послідовно складалася галузева система постачання та збуту, що включала головні управління матеріально-технічного постачання (главпостач) і головні управління по збуту продукції (главзбут) із широкою мережею постачальницьких і збутових контор, баз і складів.

В 1965 році на пленумі ЦК КПРС була утворена загальнодержавна міжгалузева система матеріально-технічного постачання. Для керівництва постачанням народного господарства був створений союзно-республіканський Державний комітет Ради Міністрів СРСР по матеріально-технічному постачанню (Держпостач СРСР). На систему Держпостач СРСР покладена реалізація планів матеріально-технічного постачання й збуту продукції; забезпечення міжгалузевих кооперованих поставок; встановлення раціональних господарських зв'язків між підприємствами; розвиток оптової торгівлі засобами виробництва; розподіл по споживачам продукції, що не розподіляється Держпланом СРСР, план виробництва якої затверджується відповідними міністерствами; контроль над своєчасним виконанням міністерствами, відомствами й підприємствами планів поставки продукції; розробка й здійснення заходів щодо вдосконалення системи й органів матеріально-технічного постачання Розпорядження Держпостач СРСР із питань, що входять в його компетенцію, були обов'язковими для виконання міністерствами та іншими організаціями.

Планування матеріально-технічного постачання здійснювалася на основі балансового методу. План матеріально-технічного постачання являв собою систему матеріальних балансів і планів розподілу продукції. Матеріальні баланси погоджували ресурси та розподіл продукції за економічним призначенням (на виробничо-експлуатаційні потреби, на капітальне будівництво, на ринковий фонд, на створення резервів і тощо). Плани розподілу забезпечували адресне виділення матеріальних ресурсів по фондодержателях: міністерствам, відомствам, Радам Міністрів союзних республік, тощо. За найважливішими видами продукції, що входять у номенклатуру Держплану СРСР (приблизно 1900 найменувань), матеріальні баланси й плани розподілу розробляв Держплан СРСР; за іншими видами широкої номенклатури (понад 13 тисячі найменувань) цю функцію виконувала система Держпостач СРСР.

Крім того, по ряду видів продукції, переважно внутрішньогалузевого виробництва й споживання, баланси й плани розподілу розроблялися окремими міністерствами та відомствами. З метою вдосконалення матеріально-технічного постачання вирішувалася задача збалансованості планів, більш глибокого пророблення в них питань міжгалузевого характеру, удосконалення методів визначення потреби народного господарства в засобах виробництва й технічно обґрунтованих норм витрати матеріалів, широкого використання міжгалузевих і регіональних балансів виробництва й розподілу продукції.

Безперервне та комплектне матеріальне забезпечення виробництва та будівництва вимагало чіткої системи реалізації планів постачання. Це досягається шляхом виявлення територіальними органами

постачання специфікованої потреби в матеріальних ресурсах, оптимального прикріплення союзглавпостачзбутами постачальників до споживачів, видачі нарядів - замовлень промисловості на виробництво й поставку продукції, укладання господарських договорів і організації контролю над поставками. Регулювання взаємостосунків сторін при цьому здійснювалося на основі затвердженого урядом Положення «Про поставки продукції виробничо-технічного призначення» і особливих умов поставок за окремими видами продукції, Держпостач СРСР разом з Держарбітражем СРСР.

Важливе значення мав оптимальний вибір форм постачання - транзитної або складської. При великих обсягах споживання продукції найбільш ефективною була транзитна форма постачання, тобто поставка відповідних видів продукції споживачам безпосередньо від підприємств - виробників, минаючи посередницькі бази. При малих обсягах споживання краща складська форма постачання через бази й склади постачальницько-збутових органів. У цьому випадку забезпечувалося найкраще маневрування матеріальними ресурсами. Із цим зв'язане вирішення завдання оптимального розміщення матеріальних запасів. Створення економічно виправданих мобільних запасів у сфері обігу на базах системи Держпостач СРСР дозволяв поліпшити матеріально-технічне постачання споживачам, знизити в них виробничі запаси, прискорити оборотність сукупних запасів у народному господарстві, додатково залучити значну кількість матеріальних цінностей у господарський оборот.

Одним з головних напрямків удосконалювання управління процесом матеріально-технічного постачання є розвиток економічно доцільних прямих тривалих господарських зв'язків між підприємствами. Вони створюють більш гнучкі умови постачання та збуту, забезпечують необхідну ритмічність поставок продукції, підвищують ефективність виробництва та продуктивності праці, поліпшують використання виробничих фондів підприємств - споживачів і одночасно сприяють формуванню стійких портфелів замовлень у постачальників.

Важливе значення має також розширення та удосконалювання оптової торгівлі засобами виробництва через територіальні постачальницько-збутові бази, склади й магазини. Оптова торгівля включає продаж продукції, що поставляється за прямими господарськими зв'язками, через бази, склади, магазини територіальних органів постачання, а також комісійну торгівлю надлишками, наявними у окремих підприємств. Вона дозволяє створити більш гнучкі умови для постачання споживачам відповідно до їхніх замовлень, краще виявити дійсну потребу в матеріалах і výroбах підприємств і організацій як за обсягом і асортиментам, так і в часі.

В управлінні матеріально-технічне постачання широке застосовуються економіко-математичні методи та ЕОМ, впроваджуються автоматизовані системи управління по постачанню окремими видами продукції, а також по комплектуванню будівництва, управлінню територіальними органами постачання, базами [2, 3, 4, 5].

З переходом до ринкової економіки до змін у системі матеріально-технічного постачання, в першу чергу, можна віднести роздержавлення та приватизацію будівельних підприємств, що приводить до створення незалежних власників і інвесторів. Замість державних підприємств з'явилися численні акціонерні товариства, товариства з обмеженою відповідальністю та інші організаційно-правові форми здійснення виробничо-комерційної діяльності [6].

Також втрачені функції державного розподілу матеріальних ресурсів. Наявні виробничі потужності та обсяги виробництва будівельних матеріалів у цілому, цілком задовольняють попит на цьому ринку. У новій системі господарювання у порівнянні із ситуацією наявністю матеріалів в радянські часи проблеми дефіциту матеріальних ресурсів для галузі немає. Також свобода вибору постачальників і свобода доступу до матеріальних ресурсів змінила характер розрахунків за матеріальні ресурси, що поставляються на будівництво.

Змінилася роль державних органів в управлінні економікою, де переважними стали макроекономічні методи (шляхом регулювання цін, податків, кредитів, ліцензій).

Перехід до ринкової економіки в корені змінив характер взаємостосунків у будівельному комплексі, у тому числі в області його матеріального постачання. Стан попиту з боку будівельного комплексу та цінова політика стали основними факторами кон'юнктури ринку будівельних матеріалів. В умовах економіки ринкового типу головною проблемою для постачальників стала організація збуту продукції, а для споживачів - мінімальні витрати на її придбання.

Перед будівельним комплексом (найкрупнішим суб'єктом кінцевого споживання матеріальних ресурсів) стоять задачі вибору ефективних форм їх придбання та раціонального використання. По машинах і обладнанню в вирішенні цих завдань велика роль належить розвитку лізингу, за матеріалами та будівельними конструкціями - ефективній організації матеріальних потоків, що пов'язана з застосуванням методів логістики.

Підприємства працюють в умовах, що характеризуються достатньою свободою підприємницької діяльності, яка зафіксована законодавчо: вони мають необхідну господарську самостійність стосовно управлінських і владних державних структур, мають доступ практично до всіх ресурсів, вільні у виборі контрагентів при здійсненні торговельно-закупівельних і господарських операцій, самостійно (виходячи зі своїх інтересів) розпоряджаються одержуваним прибутком, вибирають напрямок розвитку своєї діяльності,

керуючись ціллю одержання максимального прибутку.

Організаційна побудова, характер і методи роботи служб постачання на підприємствах відрізняються своєрідністю. На невеликих підприємствах які споживають малі обсяги матеріальних ресурсів в обмеженій номенклатурі, функції постачання покладають на невеликі групи або окремих працівників господарського відділу підприємства. На більшості середніх і великих підприємств цю функцію виконують спеціальні відділи матеріально-технічного постачання (ВМТП), що перебувають у підлеглих заступника керівника підприємства по виробництву.

На основі вищевикладеного визначимо та узагальнимо у таблицю відмінності між матеріально-технічним постачанням соціалістичної економіки та матеріально-технічного постачання ринкової економіки.

Таблиця 1

Відмінності матеріально-технічного постачання при переході до ринкової економіки

Характеристика	Соціалістична економіка	Ринкова економіка
Власність	Державна форма власності	Створення незалежних власників і інвесторів, з'явилися численні акціонерні товариства, товариства з обмеженою відповідальністю та інші організаційно-правові форми здійснення виробничо-комерційної діяльності
Система матеріально-технічного постачання	Загальнодержавна міжгалузєва система матеріально-технічного постачання; був створений союзно-республіканський Державний комітет Ради Міністрів СРСР по матеріально-технічному постачанню (Держпостач СРСР)	Втрачені функції державного розподілу матеріальних ресурсів, зараз цією функцією займаються окремі підприємства, підприємства мають необхідну господарську самостійність стосовно управлінських і владних державних структур
Постачальники	Держпостач СРСР займається реалізацією планів матеріально-технічного постачання й збуту продукції, встановлює раціональні господарські зв'язки між підприємствами	Свобода вибору постачальників
Ресурси	Обмежений доступ до матеріальних ресурсів	Свобода доступу до матеріальних ресурсів, також проблеми дефіциту матеріальних ресурсів для галузі з переходом до нової системи господарювання немає
Доход	Держава розпоряджається отриманим прибутком	Самостійно розпоряджаються одержуваним доходом, вибирають напрямлення розвитку своєї діяльності, керуючись цілями одержання максимального прибутку

Згідно таблиці 1 можна сказати, що при переході до ринкової економіки, уся система матеріально-технічного постачання перетерпіла зміни, починаючи від форми власності та закінчуючи методами збуту.

Висновки. Виходячи, з вищевикладеного матеріалу, можна зробити висновок, що до основних недоліків матеріально-технічного постачання при соціалістичній економіці, можна віднести відсутність конкуренції та, як наслідок, відсутність різноманітності та вибору будівельних матеріалів і послуг. Також, до недоліків, можна віднести відсутність великих інвесторів, а саме зарубіжних мережних підприємств та «закритості» СРСР.

Економіко-політична ситуація в країні, яка склалася у наші дні, не відображає в повному обсязі всі достоїнства системи матеріально-технічного постачання в ринковій економіці, що саме по собі є недоліком.

Також до недоліків можна віднести, що система матеріально-технічного постачання в ринковій економіці не контролюється державою, а тільки приватними підприємствами, головне завдання яких отримати максимальний прибуток при мінімальних витратах на матеріальні ресурси.

На наш погляд, система матеріально-технічного постачання потребує змін, а саме використання логістики в управлінні матеріальними ресурсами.

Література

1. Окландер М.А. Логістика : [підручник] / Окландер М.А. – К. : Центр учбової літератури, 2008. – 346с.
2. Материалы XXIV съезда КПСС, 30 марта – 9 апреля 1971 г. Стенографический отчет. – М. : Госполитиздат, 1971. – Том 2.
3. Иванов Н.В. Экономика и планирование материально-технического снабжения промышленности / Иванов Н.В., Локшин Э.Ю., Демичев Г.М. – М. : Экономика, 1969. – 358 с.
4. Лебедь А.Н. Материально-техническое снабжение и сбыт в современных условиях / Лебедь А.Н., Доветов М.Ш., Аристаков Ю.М. - М. : Экономика, 1969. – С. 29.
5. Лагуткин В. М. Некоторые проблемы совершенствования материально-технического снабжения./

В. М. Лагуткин, И. Ф. Полянский, В. И. Одесс. – М. : Экономика, 1970. – 276 с.

6. Степанов И.В. Современное состояние строительного комплекса в странах СНГ/ Степанов И.В. // Экономика строительства. – 1998. – № 10. – С. 42-52.

Надійшла 17.04.2011

УДК 343.37:33(477)

Н. М. КРАУС

Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка

ГРАФІЧНИЙ МІКРОАНАЛІЗ “СПЕКУЛЯТИВНОГО” ВИДУ ТІНЬОВОГО БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ

Розглядається загальна ринкова характеристика спекулятивного бізнесу. Досліджується коло питань щодо деформації ринкової моделі в рамках “спекулятивного” виду тіньового підприємництва. Запропоновано графічний мікроаналіз “спекулятивного” виду тіньового бізнесу в Україні.

The article considers the general market characteristics of the speculative business. It researches the frame for the market model deformation in a “speculative” kind of shadow businesses. We suggest a graphic microanalysis of a “speculative” kind of shady business in Ukraine.

Ключові слова: спекулянти, хабарництво, спекулятивний бізнес, тіньовий бізнес.

Вступ. З розвитком ринкових відносин в Україні розвивається і тіньова економіка. Сьогодні це проблема, що потребує нагального вирішення. Існує чимало причин негативних соціально-економічних та політичних процесів, які відбуваються в суспільстві. Серед них падіння виробництва, розлад колишніх виробничих відносин і людських стосунків, зростаюча активність “ділків” тіньової економіки, спекуляція, шахрайство, бізнес на підпільних азартних іграх тощо.

Ключові положення теорії тіньової діяльності своє знайшли відображення у працях багатьох вітчизняних і зарубіжних теоретиків та практиків, зокрема: К. Маркса [1], К. Макконела, С. Брю [2], Дж. Мілля [3], Дж. Кейнса [4], З. Варналія [5], О. Турчинова [6], Є. Яковлевої [9] та ін. З. Варналій свої дослідження присвячує стратегічній меті детінізації економіки, яка полягає в істотному зниженні рівня тінізації шляхом створення сприятливих умов залучення тіньових капіталів до легальної економіки та примноження національного багатства [5]. Є. Яковлева приділяє увагу розмірам податкових ставок, які суттєво впливають на рівень тіньового сектору країни [9]. О. Турчинов аналізує тінізацію бюджетної сфери, деформацію структури зайнятості, корупцію [6].

Постановка завдання. У наш час явище тіньової економіки як органічної ланки дисфункційного розвитку державного управління, й досі залишається недостатньо вивченим. Відтак, з’ясування сутності тіньової економіки та її функцій у вітчизняних умовах господарювання потребує подальшого вивчення. Мета даної статті спрямована на дослідження графічного моделювання та аналізу деформації ринкової моделі в рамках “спекулятивного” виду тіньового бізнесу в Україні.

При дослідженні проблеми, нами ставиться завдання обґрунтувати та довести, що “спекулятивний бізнес” має багато шансів стати тіньовим, оскільки своєрідним видом тіньового підприємництва є спекуляція – ринкова діяльність, обсяг і рівень прибутковості якої забезпечується “змовою” підприємця й чиновника. Під час такої змови, за рахунок підриву суспільної ефективності, створюються умови для отримання індивідуальної вигоди.

Результати дослідження. Сьогодні найбільшого розвитку в Україні набули такі напрями підприємницької діяльності як торгівля і посередництво. Виникла нагальна потреба відокремити ці види діяльності від спекуляції, яку традиційна громадська думка ототожнює з посередництвом. Як за умови посередництва, так і спекуляції, має місце перепродаж товару з метою отримання прибутку. Однак відмінність зазначених видів діяльності істотна. Вони відрізняються, насамперед, етичною поведінкою учасників процесу і мають різну суспільну оцінку. З огляду на це, посередницьку діяльність потрібно розглядати з точки зору її корисності для інших членів суспільства.

В рамках проблемних питань статті доречним буде визначитися з теоретичним тлумаченням понять “спекуляція”, “посередництво” і “спекулянт”. Спекуляція (від латинського *speculatio* — вистежування, підглядання) — це купівля і перепродаж різноманітних товарів за завищеними цінами з метою збагачення. У результаті такої діяльності споживач втрачає право вибору. У практичній діяльності країн з ринковою економікою, спекулятивні дії розривають акти купівлі та продажу у часі, тобто посередник-спекулянт очікує виникнення дефіциту на ринку. В розвинених країнах найуразливішими щодо спекуляції є ринки сільськогосподарської продукції.

Посередництво — це купівля і перепродаж товарів на різних ринках. Тобто в цьому разі акт купівлі та продажу розривається не у часі, а за місцем. Наявна позитивна функція посередництва — зменшення диференціації цін, їх вирівнювання відповідно до принципу: “єдина ціна для всіх угод щодо аналогічних продуктів на одному ринку в один і той самий час”.